

A fenti áttekintésből kiderül, hogy az angol nyelvterület országai egymástól eltérő módon próbálják elérni a tulajdonosok jogai és a felhasználók érdekei közötti egyensúlyt. A jövő mutatja majd meg, hogy az életbe lépő törvények a gyakorlatban hogyan valósulnak meg, s hogy fejleményei a copyright-koncepciókat hogyan befolyásolják.

/FIELDING, D.: Copyright: a survey of solutions to the photocopying debate = Australian Academic and Research Libraries, 12. köt. 3. sz. 1981. p. 145–161./

(Fazekas Zsuzsa)

Szekunder információforrások felhasználása szabadalmi tájékoztatásra

Az iparilag fejlett országokban évenként több ezer szabadalmi leírás jelenik meg. Ezek együttesen jelentős szellemi potenciált alkotnak. A Német Demokratikus Köztársaságban az utolsó három év alatt a szabadalmi bejelentések száma 50%-kal növekedett, és 1980-hoz viszonyítva 1985-re várhatóan megkétszereződik. A szabadalmi irodalom jelenleg az évente megjelenő tudományos és műszaki szakirodalmi publikációknak mintegy felét teszi ki.

A szabadalmi leírásokat mind ez ideig nem eléggé használták ki információs forrásként, noha azok a tudomány és technika helyzetére vonatkozólag aktuális információkat tartalmaznak. A szabadalmi irodalmat jórészt csak a szabadalmi szakemberek olvassák.

Az NDK minisztertanácsa 1977-ben határozatot hozott a vállalati szabadalmi információs szervezetek megerősítésére, azzal a határozott célkitűzéssel, hogy a szabadalmi leírásokat ne csak jogvédelmi iratoknak, hanem elsősorban tudományos–műszaki *információforrásoknak* tekintsék.

A szabadalmi irodalom bevonása az információfeldolgozási műveletekbe szükségessé teszi a nagyszámú szabadalmi leírás folyamatos beszerzését, szakmai szempontok szerinti szelektálását, tartalmi feltárását és tárolását. A szokványos információfeldolgozáshoz képest különösen a tartalmi feltárás támaszt eltérő követelményeket, aminek oka a szabadalmi leírások terjedelmessége, nehéz szerkezete és nyelvezete.

A szabadalmi leírások megjelenési formáinak hatása az információfeldolgozás műveleteire

Az információfeldolgozás szervezete és a szükséges munkaráfördítés nagymértékben függ a szabadalmi

leírások megjelenési formájától. A xerográfiai másolaton és mikroformákon kívül jelenleg referátum-szolgáltatók is rendelkezésre állnak. Mindegyik beszerzési formának vannak az információfeldolgozás szempontjából előnyei és hátrányai.

Az NDK és az NSZK szabadalmi leírásai jelenleg csak egyedi megrendelés alapján szerezhetőek be, mégpedig *papír formában*, aminek előnye, hogy a tartalmi feltárás a szokásos módon, információvesztés nélkül történhet. Hátránya viszont, hogy a megjelenés és a beszerzés között rendszerint hosszú idő telik el, mert a kiválasztás alapjául valamilyen referáló kiadvány szolgál. Az egyedi beszerzés költségesebb is.

Kedvező megoldásnak tekinthető a szabadalmi irodalom beszerzésében a *mikroformára* való előfizetés. Ez olcsóbb is, papírmegtakarítást is eredményez, ugyanakkor azonban bizonyos eszközöket, berendezéseket igényel. A mikroformák olvasása a feldolgozó számára erős fizikai igénybevételt jelent, és olyan intézményeknél, amelyek a feldolgozást külső munkatársakkal végzetetik, ez a forma a leolvasó hiánya miatt nem is jöhet számításba.

A szabadalmi irodalom még *referáló kiadványokon* keresztül is hozzáférhető. Ilyeneket maguk az illetékes találmányi hivatalok is kibocsátanak, a Német Demokratikus Köztársaságban *Bekanntmachungen des AfEP*, a Német Szövetségi Köztársaságban *Auszüge aus Offenlegungsschriften* címmel. A referátumok az egyes szabadalmi leírások bibliográfiai adatait, címét, tartalmi összefoglalását vagy egyes cikkelyeit, ill. szabadalmi igénypontjait és esetleg a szabadalom ábráját tartalmazzák.

A referáló kiadványok hetenként jelennek meg; belőlük kevés költséggel állandóan aktuális információk szerezhetőek. Hátrányuk, hogy nem a szabadalmi leírás teljes szövegét, hanem annak csak egyes részeit, vagy összefoglalását tartalmazzák, ami a tartalmi feltárást nehezítheti.

A szabadalmi leírások tartalmi feltárása a teljes szöveg alapján

Elméletileg a szabadalmi leírások tartalmi feltárása a teljes szöveg alapján optimális módon referátumokkal, deskriptorokkal vagy deskriptorláncokkal érhető el. Ha az indexelést végző rendelkezik a kellő szakismertekkel és a referálás, ill. indexelés módszertani ismereteivel, számítani lehet rá, hogy a feltárást minimális információvesztéssel el tudja végezni.

A gyakorlatban azonban ez a munka sokféle nehézséggel jár. Az információs szakemberek általában kevés ismerettel rendelkeznek a szabadalmi irodalom különlegességeiről. A gyakorlatban az indexelő számára rendkívül nehéz az NSZK szabadalmi leírásainak tartalmi feltárása, mert bennük, szemben az NDK szabadalmi

leírásaival, nincsenek közbenső címek, és csak a szabadalmi igénypontok különülnek el a szöveg többi részétől.

A leírások sok esetben nem tartják be a bejelentési előírások szabályait, olykor teljes szerkezeti részek hiányoznak belőlük, vagy más részekbe vannak beépítve. A leírások terjengősek, sok-sok ismétléssel. Ezért, bár kétségtelen, hogy a teljes szöveg alapján tárhatók fel a legkisebb információvesztéssel, nem elhanyagolható tényező a nagy idő- és költségfordítás sem, különösen külföldi szabadalmak esetében, ahol a fentiekhez még nyelvi probléma is járul.

A szabadalmi leírások feltárása a szabadalmi információ szolgálatok keretében általában azt a célt szolgálja, hogy egy meghatározott felhasználói kör számára tematikusan tagolódó bibliográfiákat, ill. különleges szempontok szerint visszakereshető utalásokat adjon annak eldöntéséhez, hogy végül is a szabadalmi leírás teljes szövegére szükség van-e, vagy nincs. Ez a cél a szabadalmi leírások teljes szövegének feltárára fordított tetemes időt és költségeket nem indokolja.

A referáló szolgálat alkalmassága a szabadalmi leírások tartalmi feltárára

A másik lehetőség a szabadalmi leírások tartalmi feltárára a referáló kiadványok használata. Itt különbséget kell tenni a referátumok tartalma szerint, hogy azok csupán egyes kiragadott szövegrészek, vagy – mint az AfEP esetében – a szöveg egészének összefoglaló kivonatai.

Egy, a gépipar és elektrotechnika szakterületén végrehajtott elemzés eredménye szerint a szabadalmi leírások összes tartalomra utaló szavainak mintegy 76%-a megragadható csupán az összefoglaló indexelése által, noha az összefoglaló szövege a teljes leírás szövegének mindössze 9,7%-át tette ki. Az információvesztés tehát mindössze 24%-os, ugyanakkor a munkárfordítás 90%-kal csökken. Az AfEP referátumai tehát az NDK szabadalmi leírásainak tartalmi feltárára messzemenően alkalmasak.

További javulás ezen a téren a szabadalmi bejelentések követelményeinek szigorúbb szabályozásával és a szabályok betartásával érhető el.

A Német Szövetségi Köztársaság szabadalmi referáló szolgáltatásával kapcsolatosan a kohászat területén végeztek felmérést. Megállapították, hogy az 1. igénypont indexelésével az összes tartalomra utaló szónak csak 48%-át lehet visszaadni. Ugyanakkor az időráfordítás is lényegesen kisebb, mert az 1. igénypont a szabadalmi leírás teljes szövegének mindössze 4,1%-a.

Az *Offenlegungsschriften* referátumai jelenlegi formájukban nem alkalmasak a szabadalmi leírások tartalmi feltárára. Az 50%-os információvesztés túl sok,

különösen, ha azt is figyelembe vesszük, hogy az 1. igénypont általában csak az eljárást ismerteti, míg a berendezésekre vonatkozó információk a további igénypontokban lehetnének megtalálhatók.

A Német Szövetségi Köztársaság találmányi hivatala a műszaki információk iránt egyre növekvő igény kielégítésére 1981. január 1. óta kötelezővé tette a szabadalmi bejelentésekhez összefoglalók készítését, amelyeknek a következőket kell tartalmazniuk:

- a találmány elnevezését,
- a bejelentésben foglaltak rövid kivonatát,
- a rövid kivonatban megemlített ábrát.

Ezeknek a tartalmi összefoglalóknak a szabadalmi leírások tartalmi feltárára való alkalmassága csak későbbi időpontban lesz megítélhető.

Összefoglalás

Az iparágakra orientált szabadalmi tájékoztató szolgálatok további kiépítése a tudományos–műszaki tájékoztatás keretében szükségessé teszi a szabadalmi leírások feltárási metodikájának javítását, minőségi és mennyiségi tekintetben egyaránt.

A primer szabadalmi irodalom feltárása minőségileg jó eredményeket biztosít, de ez a módszer rendkívül idő- és költségigényes.

Az eredeti szabadalmi leírások tartalmi feltárást, különösen külföldi szabadalmak esetében, a szabadalmak sajátos szerkezete és – természetesen – a nyelvi problémák is nehezítik. Az NDK szabadalmainak szerkezeti felépítése ebből a szempontból előnyös.

A szekunder források racionálisan és kevés információvesztéssel használhatók fel a szabadalmi tájékoztatás céljaira, ha a referátumok nem a szabadalmi leírás egyes kiragadott szövegrészeiből állnak, hanem a teljes szöveget felölelő rövid tartalmi kivonatok.

ULRICH, R.: Die Nutzung von sekundären Informationsquellen für die Patentinformation = Informatik, 28. köt. 5. sz. 1981. p. 17–20./

(Takács Vilmos)